

คุณค่าเชิงวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน

นายศักดิ์ ปันเหน่งเพชร

004963

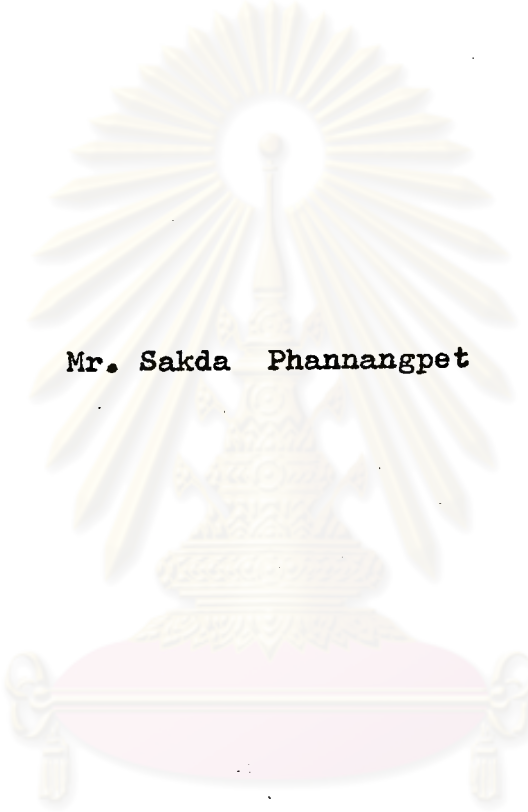
ศูนย์วิทยพัทธยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
แผนกวิชามัธยมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2517

THE LITERARY VALUES OF KHUNCHANG-KHUNPHAN

Mr. Sakda Phannangpet

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education
Department of Secondary Education

Graduate School

Chulalongkorn University

1974

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้เข้าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....
.....

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

.....
.....

.....
.....

.....
.....

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย

อาจารย์กฤษทรัพย์

เกษมณีกิจ

หัวข้อวิทยานิพนธ์

คุณค่าเชิงวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน

ชื่อ

นายศักดิ์ ปั่นเท่งเพชร แผนกวิชา มัธยมศึกษา

ปีการศึกษา

2516

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์สำคัญของการค้นคว้า และพิจารณาศึกษามหิทธิเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ในการทำวิทยานิพนธ์ คือ เพื่อหาคุณค่าทางวรรณคดีในด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏในมหิทธิเสภาเรื่อง นี้ ทั้งในส่วนที่เป็นคุณค่าในเนื้อหาสาระของเรื่องโดยตรง และคุณค่าทางด้านอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องนี้ บทที่ 1 กล่าวถึงความเป็นมาของปัญหา โดยเริ่มตั้งแต่แรงบันดาลใจให้เขียนสนใจศึกษามหิทธิเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตลอดจนประโยชน์ที่จะได้รับจากการค้นคว้าวิจัย เนื่องจากวรรณคดีเรื่องนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดแห่งมหิทธิเสภา มีผู้นิยมอ่านกันแพร่หลาย และเป็นที่ยุติกันทั้งในหมู่คนไทยและชาวต่างชาติ ความสำคัญอีกประการหนึ่งคือ เป็นแบบเรียนวรรณคดีไทยในการศึกษาหลายระดับ อนึ่ง วรรณคดีเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นการดำเนินชีวิต ความนึกคิด ค่านิยม และสภาพความเป็นอยู่ของชาวไทยโดยทั่วไปในอดีตอย่างแจ่มชัด ดังนั้นการวิจัยจึงเป็นการวิเคราะห์หาคุณค่าของวรรณคดีเรื่องนี้ให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษาเรื่องนี้ต่อไป บทที่ 2 กล่าวถึงตำนานของเรื่องขุนช้างขุนแผน ซึ่งสันนิษฐานว่ามีเค้าเรื่องจริงเกิดขึ้นเมื่อประมาณรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา แต่มหิทธิเสภาฉบับที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน ได้มีขึ้นในรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นอกจากนี้เป็นความอธิบายลักษณะของเสภา นิยาย เครื่องดนตรีประกอบการขับเสภา ตลอดจนสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับมหิทธิเสภาเรื่องนี้ บทที่ 3 เป็นการพิจารณาคุณค่าของมหิทธิเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนในแง่มุมต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่ความดีเด่นในเชิงกวีนิพนธ์ด้านสำนวนภาษา กวีโวหาร ภาพพจน์ อารมณ์สะเทือนใจ และกวีทัศน์ โดยผู้เขียนได้ใช้แนวทางการศึกษาคำประพันธ์ร้อยกรองที่นิยมกันมากคือ หลักอรรถศาสตร์ประการหนึ่ง และได้ใช้ทฤษฎีการศึกษาวรรณคดีในเชิงปฏิบัติ (Practical Criticism)

เขาช่วยในการศึกษาอีกประการหนึ่ง ต่อจากนี้เป็นการศึกษากวีวิธีในการดำเนินเรื่องคือ
 แก่นเรื่องและลักษณะตัวละคร กวีได้เสนอแก่นเรื่องสำคัญอันได้แก่นวนคิดทางพุทธศาสนา
 ในข้อที่ว่า สรรพสิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจัง ไม่เที่ยงแท้แน่นอน มีการเกิดแล้วก็มีการดับวนเวียน
 กันอยู่เป็นวัฏสังสาร ส่วนการศึกษาตัวละครนั้น ผู้เขียนเห็นว่ากวีได้เสนอตัวละครหลายแบบ
 แตกต่างกัน พฤติกรรมของตัวละคร ซึ่งเป็นสามัญชนเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นวิถีการดำเนินชีวิต
 ของชาวไทยในอดีต และให้แง่คิดอันเป็นคติแก่ผู้อ่าน พฤติกรรมของตัวละครมีส่วนสร้าง
 อารมณ์สะท้อนใจทำให้ผู้อ่านซาบซึ้งประทับใจตอนสุดท้ายของบทนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงลักษณะ
 สังคม ค่านิยมของสังคม ดังที่ปรากฏในเรื่อง โดยใช้วิชาสังคมวิทยา เขาช่วยในการศึกษา
 และได้กล่าวถึงการปกครอง และความสำคัญของพุทธศาสนาในสังคมไทยในอดีตด้วย โดย
 กล่าวถึงพุทธปรัชญาที่สำคัญบางประการ บทที่ 4 เป็นการสรุปคุณค่าของเรื่องขุนช้างขุนแผน
 ผู้เขียนได้ขอเสนอแนะสำหรับผู้สนใจจะศึกษาวรรณคดีสำคัญของชาติเรื่องนี้ ขอเสนอแนะ
 ที่ผู้เขียนเน้นความสำคัญคือ การศึกษาโดยใช้วิชาการทางดนตรี หรือศึกษาวรรณคดีเปรียบเทียบ
 ศึกษาบทขับเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ส่วนวนต่าง ๆ อย่างละเอียดต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

✱

Thesis Title   The Literary Values of KHUNCHANG-KHUNPHAN

Name   Mr. Sakda Phannangpet.

Department   Secondary Education

Academic Year   1973

ABSTRACT

The main objective of this study is to appraise the literary value in terms of various aspects as contained in the Sepa Khunchang-Khunphan. This covers both the explicit and implicit values. Chapter I deals with the appraisal of the work; starting from the motivation underlying the need to conduct the study and ending with the application of this study. This literature is claimed to be the best of Sepa, and has become one of the most popular work to both Thais and foreigners. In addition it has been selected as the textbook for the Thai literature at different levels. This literature reflects clearly the Thais' common way of life, thoughts, values and the condition of living in the past; this study in effect tends to dwell at large on the analytical approach in the literary value which has made it one of the most interesting work.

Chapter II concious mainly with the history of Khunchang-Khunphan. It is said that this is a true story which happened in the reign of King Rama II of Sri Ayudhaya, but the book we are

reading now was written in the reign of King Rama II of Rattana-
kosin Period. Besides the chapter intends to describe the charac-
teristics of Sepa, romance, musical instruments accompanying the
recitation of Sepa, and the interesting remarks on the rhymes of
this Sepa.

Chapter III takes into consideration the value of the
rhymes in different aspects; the beauty of the language, Imagery,
Emotion and the poet's vision. Using the principles of rhetoric
and theory in practical criticism, the writer studies the poet's
techniques, the ~~theme~~, and the characters. Its main theme relates
to the Buddhist's moral precept based on the belief that everything
in the world is uncertain, birth evolves into death and vice versa
in the form of cyclical change. In the study of characters, the
writer discovers that different types of characters are presented.
The behaviour of those characters who are commoners reflects the
traditional Thai ways of life and thought provoking for a better
end. The characters' behaviour is capable of moving the readers
to the threshold of emotion build-up and empathy. In the last
part of the chapter, the writer attempts to describe the structure
of the society, social values as appeared in the story by applying
the principles of social science in making the analytical study.
Mention was made to the administrative system, the importance of
the Buddhism in Thai society and the major aspect of Buddhists'
philosophy.

Chapter IV is the conclusion on the literary values of
Khunchang-Khunphan. Recommendations were given to those who wish

to study this important piece of literature: that they study Sepa by relying on the knowledge of music and study the different styles of writing by applying the knowledge of comparative literature.

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จได้ด้วยความสามารถของอาจารย์กฤษทรัพย์ เกษแม่นกิจ ผู้ก่อให้เกิดความบันดาลใจแก่ผู้เขียน ให้มีความสนใจวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ตั้งแต่ศึกษาในระดับปริญญาตรี นอกจากนี้ยังได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำปรึกษาและตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณของอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

อนึ่ง ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. จริญญาทัศน์ พุกกะมาน และผู้ช่วยศาสตราจารย์สุจิต เพ็ชรขอบ ผู้ให้คำแนะนำและชี้แนวทางการทำวิทยานิพนธ์ตั้งแต่วิธีแรก

ท้ายที่สุดนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณ ดร. วิภา เสนานาญ และอาจารย์ปรีชา ช่างขวัญยืน ที่กรุณาให้ยืมหนังสืออันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้

ศักดา ปันเหนงเพชร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่	
1. ความเป็นมาของปัญหา	1
1.1 วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง	2
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	8
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย	9
1.5 ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย	10
2. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องขุนช้างขุนแผน	12
2.1 ยุคสมัยที่แต่งขุนช้างขุนแผน	12
2.2 กวีคนสำคัญ ๆ ผู้แต่งบทขับเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	19
2.3 การเผยแพร่เรื่องขุนช้างขุนแผน	21
2.4 เรื่องย่อ	22
2.5 รูปแบบและลักษณะการแต่ง	37
2.5.1 กวีนิพนธ์	37
2.5.2 เสภา	42
2.5.3 เครื่องดนตรีที่ใช้ในการขับเสภา	49
2.5.4 นิยาย	54
3. คุณค่าของเรื่องขุนช้างขุนแผน	64
3.1 ความเหมาะสมของเนื้อหาเกี่ยวกับรูปแบบ	64

3.2	รสกวีนิพนธ์	67
3.2.1	การใช้ถ้อยคำสำนวน	75
3.2.1.1	กวีโวหารอุปมาอุปไมย... .. .	76
3.2.1.2	การพรรณนาและการบรรยาย	80
3.2.1.3	การสนทนาถ้อยคำโต้ตอบในเชิงเจรจา อย่างคมคายแสด่คงคารม	90
3.2.1.4	ความงามของ ร้อยกรองในค่านการสร้า งบรรยายกาศ	98
3.2.2	ภาพพจน์... .. .	103
3.2.3	อารมณ์สะเทือนใจในกวีนิพนธ์	109
3.3	ทัศนของกวี	133
3.4	พัฒนาการทางอารมณ์ของกวี	143
3.5	กลวิธีการดำเนินเรื่อง	147
3.5.1	แก่นเรื่อง (theme)	148
3.5.2	ลักษณะตัวละคร	167
3.5.2.1	นางวันทองหรือทิมพิลาไลย	170
3.5.2.2	พลายแก้วหรือขุนแผน	184
3.5.2.3	ขุนช้าง	194
3.5.2.4	ตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องขุนช้างขุนแผน	199
3.6	คุณค่าของบทขับเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนในทางสังคม	218
3.6.1	ลักษณะสังคมไทยในเรื่องขุนช้างขุนแผน	228
3.6.2	ความสัมพันธ์ของบุคคลทั่วไปในสังคม	231
3.6.2.1	ความสามัคคี	231
3.6.2.2	ค่านิยมที่ยกย่องคนมีทรัพย์	236
3.6.2.3	ความสำคัญของเพื่อนบ้าน	237

3.6.2.4 ความเอาใจใส่ในทุกข์สุขของคนในสังคม	239
3.6.3 ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว	242
3.6.3.1 ลักษณะครอบครัวไทย	244
3.6.3.2 การสมรส	247
3.6.3.3 หลักกรรมทางพุทธศาสนาสำหรับคนใน ครอบครัว	253
3.6.4 ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎร ...	256
3.6.5 การปกครองที่ปรากฏในเรื่องขุนช้างขุนแผน ...	257
3.6.6 พุทธปรัชญาของสังคมไทยในเรื่องขุนช้างขุนแผน ...	260
4. สรุปและข้อเสนอแนะ	267
บรรณานุกรม	272
ประวัติการศึกษา	282